

287. Hunhammar (nu Norsborg), Botkyrka sn, Svartlösa hd.

Pl. 2: B 686.

Litteratur: B 686, L 817. — J. Peringskiöld, *Monumenta Sudermanniae*, s. 4; O. Celsius, *Svenska runstenar* 1, s. 353; N. R. Broeman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 100 f.; R. Dybeck, *Svenska runurkunder* 1 (1855), s. 35; O. Hermelin, *Svartlösa härad*, s. 2; *Yngvars saga víðförla*, utg. av E. Olson (1912), s. 59.

Avbildning: P. Törnevall (i Peringskiölds *Mon. Sud.* och B 686).

Om platsen för denna numera försvunna runsten lämnar Peringskiöld följande uppgifter: »Uthi hagen emellan Hunhammar och Bårg, der åtskillige stora skogvuxne Jarlehögar ära, hafver fordom varit en stoor Runesteen uprester, som nu ligger på Borg ägor nedan för högarne omkulle, och mitt i tu afslagen, den Peter Törnevall emot undergång afritat och iag sedermera besichtigat, befinnandes honom hafva denne historiska öfverskrift . . .»¹ I B 686 (och L 817) anges platsen som »Hundhammars Borg». Gården Hunhammar l. Hunhamra (1 mtl.) ingår sedan o. 1790 i egendomen Borg, som vid denna tid fick sitt namn förändrat till Norsborg. Hunhammar var beläget o. 1 km. SÖ om Norsborg (se Ekonomiska kartan).

Efter Peringskiölds tid finnas inga uppgifter om runstenen. Den har förgäves efterforskats av bl. a. Dybeck och Hermelin. Den förre säger i en reseberättelse (1864): »Nu, likasom flere gångor tillförene, söktes runstenen i Norsborgs hage förgäfvess. Men en äldre man berättade, att en stor flat och ituslagen sten legat i hagen; han trodde, att stenen sedan dess sunkit i marken». Hermelin anmärker: »I rät linje emellan Hunhammar och Borg finnas dock ej nu några högar. Mera sydligt deremot finnas några, äfvensom vid Borg. Jag har förgäfvess genom-sökt alla backar. Ingen kan nu lemna upplysning om stenen, och den tyckes vara försvunnen och bortförd, troligen till någon byggnad, der den blifvit använd.»

Om gravhögarna vid Borg finnas följande anteckningar av Hadorph (Upps. Univ. Bibl. MS 1131): »Hundhammar är denna tid delt mitt i tu. En del ligger ännu på gamla Odaltomten, och behåller sitt namn; den andra delen ligger neder wid sjön hos Borgen, och kallas däraf Borg ännu i denna dag. Öster om denna borg äro de gamla Iarlars höga grafbackar i denna tid. En af dem heter Huneshögen, af en som heter Hune Jern, den där säges ligga begrafwen. Men Jern är Iarl och till äfwentyrs hafwer gården fådt sitt namn af denne Hune och Hammar, det är stora stenbackar och bergen därnäst ligga: ty hammar är en stenog backa, som mycket nämnes så uti Södermanland och Rekarne, där säjes ännu Stenhammar och Ellhammar. Om förberörda Hune säjes, att han warit en märkelig krigsman, och utfört en häär af Wäster Göthland, däraf Hunehären menas kallad wara, ehuruwäl andre hafwa fast annorlunda därom.»

Sammanhåller man dessa uppgifter med Peringskiölds ovan anförda, blir det möjligt att närmare bestämma, var runstenen varit belägen. Hadorph talar om »de gamla Iarlars höga grafbackar», som lågo öster om borgen, d. v. s. den på ett berg S om Norsborg belägna fornborgen, efter vilken gården fått namn. Här finnas verkligen också enligt Hermelin »sydost om Norsborg och sydvest om Hundhammar i en gärdesbacke 7 ättehögar, den störste 17 steg i tvär-mått». Det måste vara dessa som Peringskiöld åsyftar med de »stora skogvuxne Jarlehögar», som finnas »uthi hagen emellan Hunhammar och Bårg».

Stenen var, då den avtecknades av Törnevall, omkullfallen och något nedanför mitten sönderslagen. Dessutom var ett stycke borta på högra sidan och ett annat, mindre, på den vänstra. Säkerligen låg stenen kvar på den plats, där den tidigare hade stått rest; det finns ingen anledning att tro, att den skulle ha blifvit flyttad. Om en sådan mening ligger i Peringskiölds ovan anförda ord (»fordom varit upprester» — »nu ligger på Borg ägor nedan för högarna omkulle»),

¹ På ett annat ställe i *Monumenta Sudermanniae* betecknas stenen såsom »Runstenen emellan Hunhammar och Bårg».

är det knappast annat än ett otillräckligt grundat antagande av honom. Rätteligen borde alltså stenen ha burit namn av Borg, på vars ägor den en gång varit rest.

De ungefärliga måtten på stenen ha varit (enligt träsnittet): längd 3,30 m., bredd (över övre korset) 1 m.

Ristningen är till sin komposition mycket egenartad. Otvivelaktigt ha Törnevall och Hadorph riktigt uppfattat den del av stenen, där de satt sina signa, som dess fot. Ristningen består av två huvuddelar: en övre mindre, med en enkel, oornerad slinga, bågformigt omgivande ett likarmat kors, och en nedre större, med upp- och nedvänd draxslinga, också den med ett kors som centrum. Den ovanliga kompositionen kan välla en viss tvekan om den ordning vari inskriften bör läsas. Tydligt är emellertid, att man bör börja nedtill i mitten, där ett litet $\times$ förekommer som skiljetecken, enda gången i hela inskriften. Man följer sedan slingan utefter vänstra kanten, sålunda den vanliga ordningen, trots att här slingan ligger upp- och nedvänd. — Den övre slingan innehåller en ny dedikation: **biarlaukr : irfi : lit : reisa : iftir**: fortsättningen härtill måste sökas i stjärtbandet på huvudslingan: **biapr : sin**. Denna andra dedikation skall emellertid läsas sist, efter den sats som står i huvudslingans högra del jämte det lilla tvärbandet nedtill. Därmed torde inskriftens ordning vara klar.

Inskrift, enligt B 686:

$\times$ antuitr : reisti : stin : iftir : huka : brupur sin er : uar : tauþer : miþ : ink ... [o. 6 runor] k : iftir :										
5	10	15	20	25	30	35	40	45	50	55
þurkils brupur : kupan biarlaukr : irfi : lit : reisa : iftir : biapr : sin										
60	65	70	75	80	85	90	95	100	105	110

Andvettr ræisti stein æftir Huga, broður sinn, er var dauðr með Ing[vari, o]k æftir Þorgils, broður goðan. Biarnlaugr ærfi(?) let ræisa æftir [faður?] sinn.

»Andvett reste stenen efter Huga, sin broder, som blev död med Ingvar, och efter Torgils, [sin] gode broder. Björnlög, arvingen(?), lät resa [stenen] efter sin fader(?).»

Till läsningen: Efter 102 **r** och det följande sk finnes ett rakt streck, som dock knappast skall uppfattas som en runa **i**. — Peringskiöld har (på träsnittet i *Monumenta Sudermannice*) gjort ett par rättelser, troligen efter originalet: 46 **r**, som på träsnittet är ett **u** med ett litet streck vid sidan av bst, vilket väl skall utgöra ändring till **r**, har tecknats **Ṛ**, sålunda tydligen ett **u**, av ristaren ändrat till **r** (jfr ovan s. 154). 80 **r** har fått en något annan form än på träsnittet: **Ṛ**.

Peringskiöld förmodar i 103—107 **biapr** ett personnamn och vill efter 103—110 **biapr : sin** läsa orden 66—76 **brupur : kupan**. Brocman läser i samma ordning och översätter: »Bjärlogs Arfwinge lät rista efter både [d. v. s. Huga och Torgils], (hwardera) sin gode broder». Detta är emellertid omöjligt, då **brupur : kupan**, så som det står på stenen, ovillkorligen måste hänföras till namnet **þurkils**. 103—107 **biapr** måste vara en felläsning. Ordet bör ha varit en släktskapsbeteckning; närmast ligger då att antaga **faþur** (eller **faþr**). Andvett har sålunda rest stenen över sina bröder Huga och Torgils. En av dessa är fader till Björnlög, men vilkendera framgår ej av inskriftens formulering.

Mansnamnet *Andvettr* förekommer även Sö 90 och 266. *Biarnlaugr* förefaller vara ej tidigare belagt, men båda lederna äro väl kända i nordiska mansnamn. **huka** är snarast ack. av ett *Hugi*, ej tidigare belagt i runinskrifter, men väl från medeltida källor. Troligen är det (såsom Lundgren förmodar) kortform till sammansatta namn på *Hug-* (*Hugbiorn* L 362, isl. *Hugleikr* o. dyl.). Jfr även de ursprungliga tillnamnen *Ill(h)ugi*, *Full(h)ugi*. Mindre sannolikt är att **huka** skall uppfattas som form av ett *Haugi* eller ett *Hauki*; jfr inskriftens **tauþer**, **biarlaukr**.

Inskriften är konsekvent i bruket av **u**-runan för *o*-ljud: **brupur** (2 ggr), **þurkils**, **kupan**. Där emot är den påfallande osäker i bruket av **r** och **Ṛ**. Märk **antuitr**, men **biarlaukr**, tvärt emot vad man skulle vänta; 2 ggr **iftir**, men 1 g **iftir**; **uar**, men **er**. Anmärkningsvärd är också svarabhaktivokalen i **tauþer**, om man nu vågar lita på att formen är riktigt återgiven.